

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vojtěcha Šimíčka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Radovana Suchánka o ústavní stížnosti **Mgr. Michala Suchánka, soudního exekutora**, Exekutorský úřad Praha 9, sídlem Pod Pekárnami 245/10, Praha 9 – Vysočany, zastoupeného Mgr. Jiřím Oswaldem, advokátem, sídlem Bílkova 132/4, Praha 1 – Josefov, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 18. února 2020 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017, 102 VSPH 836/2019-39, za účasti **Vrchního soudu v Praze**, jako účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 18. února 2020 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017, 102 VSPH 836/2019-39 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s jeho právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

O d ů v o d n ě n í:

I.

Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 27. 4. 2020, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 odst. 1 a 4, čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II.

Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Před Krajským soudem v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) je pod sp. zn. KSCB 28 INS 21373/2017 vedeno řízení v insolvenční věci dlužníka M. D. (dále jen „dlužník“). Ještě před zahájením insolvenčního řízení byl JUDr. Milan Suchánek, soudní exekutor, Exekutorský úřad Praha 9, pověřen usnesením Okresního soudu v Benešově dne 26. 4. 2014 č. j. 27 EXE 484/2014-18 vedením exekuce k vymožení pohledávky oprávněné Vojenské zdravotní pojišťovny České republiky proti dlužníkovi jako povinnému v celkové výši 16 168 Kč a k vymožení nákladů exekuce a nákladů oprávněné. Protože usnesením krajského soudu ze dne 20. 3. 2018 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017-A-14 byl zjištěn úpadek dlužníka a povoleno oddlužení, uvedený soudní exekutor, který mezitím po dlužníkovi nic nevymohl, dne 10. 4. 2018 přihlásil do insolvenčního řízení pohledávku vůči dlužníkovi ve výši 7 865 Kč. Tato částka

sestávala z odměny exekutora ve výši 3 000 Kč a náhrady hotových výdajů ve výši 3 500 Kč, obou zvýšených o daň z přidané hodnoty (pohledávka č. 8). Insolvenční správce dlužníka Ing. Peter Režnický tuto pohledávku uznal, pokud jde o částku 4 235 Kč. V rozsahu zbylé částky 3 630 Kč ji popřel, neboť nárok na odměnu vzniká soudnímu exekutorovi jen v případě, že vymůže pohledávku nebo její část.

3. Dne 7. 6. 2018 podal soudní exekutor JUDr. Milan Suchánek proti insolvenčnímu správci dlužníka žalobu o určení pravosti popřené pohledávky. Protože mu dne 31. 12. 2018 zanikl výkon úřadu, v dalším řízení měl postavení žalobce stěžovatel jako soudní exekutor, který od 1. 1. 2019 nahradil v exekutorském úřadu původního žalobce.

4. Rozsudkem krajského soudu ze dne 8. 10. 2019 č. j. 37 ICM 1659/2018-25 bylo určeno, že pohledávka, kterou do insolvenčního řízení přihlásil původní žalobce, byla přihlášená po právu i co do částky 3 630 Kč (výrok I). Žádnému z účastníků nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Posouzení žaloby záviselo na zodpovězení otázky, zda má soudní exekutor nárok na náhradu nákladů exekuce již od okamžiku, kdy byl pověřen jejím provedením, nebo až poté, co vymohl nějaké plnění, či byl vydán příkaz k náhradě nákladů exekuce. Krajský soud si byl vědom nejednotnosti rozhodování soudů o této otázce. Při jejím řešení se nicméně přiklonil k právnímu názoru obsaženému v nálezu Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3250/14 (N 123/82 SbNU 25). Tento právní názor lze shrnout tak, že pokud soudnímu exekutorovi, který nic nevymohl, náleží odměna, byť v minimální výši, jestliže mu zaniklo pověření exekutora k vedení exekuce rozhodnutím soudu o vyloučení exekutora nebo zastavením exekuce nebo změnou exekutora, pak mu tato odměna musí náležet i tehdy, kdy jeho pověření k vedení exekuce nezaniklo, po dobu insolvenčního řízení proti povinnému v něm však nebylo možné pokračovat.

5. K odvolání insolvenčního správce dlužníka Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) rozsudkem ze dne 18. 2. 2020 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017, 102 VSPH 836/2019-39 změnil rozsudek krajského soudu tak, že žalobu zamítl (výrok I). Kromě toho uložil stěžovateli povinnost zaplatit insolvenčnímu správci dlužníka náhradu nákladů řízení ve výši 13 600 Kč (výrok II). V rámci svého odlišného právního posouzení vrchní soud zohlednil právní názor Nejvyššího soudu vyslovený v jeho usnesení ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, uveřejněném pod č. 32/2015 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek, že nevykonatelná pohledávka z titulu odměny soudního exekutora (jako pohledávka, která může být přihlášená a zjištěna v insolvenčním řízení vedeném na majetek dřívějšího povinného) vzniká soudnímu exekutorovi v okamžiku, kdy při provádění exekuce vymohl pohledávku nebo její část. Rovněž zohlednil závěry obsažené v usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. III. ÚS 1739/19, podle něhož lze o legitimním očekávání exekutora na odměnu uvažovat pouze v případě, kdy se mu podařilo vymoci alespoň nějakou část plnění, z něhož by si případně mohl odečíst svou odměnu. Podle tohoto usnesení šlo v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 o situaci, kdy povinný byl po skončení oddlužení osvobozen od placení všech pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Osvobození se přitom vztahovalo též na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do řízení nepřihlásili, ač tak učinit měli. Jak ale dále vyplývá z uvedeného usnesení, jestliže není známo, jak insolvenční řízení dopadne, pak obstojí závěr, že stěžovatel se eventuálně může domáhat své pohledávky po skončení insolvenčního řízení po dlužníkovi. S tím spojené riziko neuspokojení všech nároků exekutora je odůvodněno a do značné míry kompenzováno jeho v podstatě monopolním postavením při provádění exekucí.

6. V posuzované věci podle vrchního soudu nebylo sporu o tom, že stěžovatel ke dni zahájení insolvenčního řízení v exekučním řízení vůči povinnému dlužníkovi nic nevyomohl. Zároveň nelze předjímat, jakým způsobem bude insolvenční řízení skončeno. Usnesením ze dne 11. 9. 2018 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017-B-9 krajský soud teprve schválil oddlužení dlužníka plněním splátkového kalendáře, přičemž podle zprávy insolvenčního správce o plnění oddlužení ze dne 25. 9. 2019 č. j. KSCB 28 INS 21373/2017-B-18 dlužník problematicky plní povinnosti vyplývající ze schváleného způsobu oddlužení splátkovým kalendářem. Za této situace není vyloučeno, že se stěžovatel bude moci s úspěchem domáhat uspokojení nároku na odměnu v pokračujícím exekučním řízení po skončení insolvenčního řízení. Krajský soud měl tudíž pochybit, vztáhl-li na věc závěry obsažené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, který se týkal věci, kdy dlužníkovi bylo v insolvenčním řízení přiznáno osvobození od placení zbytku dluhu a teprve následně došlo k zastavení exekučního řízení.

III.

Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel má za to, že napadený rozsudek vrchního soudu odporuje právním závěrům obsaženým v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, podle něhož má soudní exekutor vůči povinnému, proti němuž bylo zahájeno insolvenční řízení, nárok na náhradu nákladů exekuce zahrnující náhradu hotových výdajů i odměnu v minimální zákonné výši již v okamžiku zahájení tohoto řízení, a to bez ohledu na to, že jím nebylo vymoženo žádné plnění. Odměna exekutora je legitimním očekáváním soudního exekutora a ve vztahu k přihlášené pohledávce je nedílnou součástí nákladů exekuce, které je soudní exekutor povinen do insolvenčního řízení přihlásit.

8. Má-li být zaručena rovnost účastníků řízení, pak podle stěžovatele musí mít soudní exekutor možnost přihlásit své náklady jako pohledávku do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty dlužníka. Tento závěr se uplatní, přestože nelze vyloučit, že insolvenční řízení nebude ukončeno oddlužením, a v exekuci bude pokračováno. V takovém případě soudní exekutor odpovídajícím způsobem zohlední výši minimální odměny, která byla jako pohledávka soudního exekutora poměrně uspokojena v insolvenčním řízení, při stanovení výše nákladů exekuce.

9. Napadenému rozsudku stěžovatel vytýká i rozpor s požadavkem předvídatelnosti soudních rozhodnutí, jemuž neodpovídá, aby byla otázka nároku na náhradu nákladů exekuce posouzena v průběhu několika dní ve dvou naprosto stejných případech přesně opačně (konkrétně zde poukazuje na odlišné závěry vyslovené v rozsudku vrchního soudu ze dne 20. 2. 2020 č. j. KSPL 65 INS 1583/2019, 101 VSPH 878/2019-83). Ústavní stížnost nečiní neopodstatněnou ani skutečnost, že částku, která byla předmětem řízení před obecnými soudy, lze označit za bagatelní. Stěžovatel v současné době vede více srovnatelných řízení, v nichž nejde jen o výši uplatňované pohledávky, ale i o výši souvisejících nákladů za každé z nich. Obdobnou pohledávku navíc uplatnil ve stovkách insolvenčních řízení. S ohledem na počet osob nacházejících se v insolvenční (k 1. 1. 2019 mělo jít o asi 114 tisíc fyzických osob), lze obecně očekávat nárůst incidenčních sporů, jakož i další nejednotné rozhodování soudů. Celkově jde o problematiku týkající se jednotek stamilionů korun. Ústavně konformní výklad provedený Ústavním soudem tak

povede k hospodárnosti řízení a v konečném důsledku omezí množství probíhajících sporů.

IV.

Shrnutí řízení před Ústavním soudem

10. Pro účely tohoto řízení Ústavní soud vyzval účastníka řízení a insolvenčního správce dlužníka, který měl původně postavení vedlejšího účastníka řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Této možnosti využil pouze vrchní soud. Insolvenční správce dlužníka se ve stanovené lhůtě nevyjádřil, pročež se má za to, že se svého postavení vedlejšího účastníka podle § 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) vzdal. O tomto následku byl v souladu s § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu ve výzvě k vyjádření poučen.

11. Vrchní soud ve svém vyjádření ze dne 11. 6. 2020 uvedl, že v napadeném rozsudku vysvětlil, z jakého důvodu šlo v poměrech posuzované věci o jinou situaci než v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, a poukázal na relevantní závěry obsažené v usnesení sp. zn. III. ÚS 1739/19. Ústavní stížnost navrhl odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

12. Stěžovatel ve své replice ze dne 8. 7. 2020 setrval na ústavní stížnosti a námitkách v ní uvedených. Současně doplnil statistická data sdělená k jeho žádosti Ministerstvem spravedlnosti o počtu fyzických osob, proti kterým je vedeno insolvenční řízení a jejichž prohlášený úpadek je řešen pomocí oddlužení v roce 2019, a dále o počtu osvobozených dlužníků od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení.

13. Protože od ústního jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci, Ústavní soud rozhodl ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez jeho nařízení.

V.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je přípustná [stěžovatel neměl k dispozici další zákonné procesní prostředky k ochraně práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu], byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI.

Vlastní posouzení

15. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele, vyjádřením účastníka řízení a napadeným rozhodnutím, zhodnotil, že ústavní stížnost je důvodná.

16. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné

moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

17. Soudnímu exekutorovi, který byl pověřen k vedení exekuce, náleží za tuto činnost náhrada nákladů exekuce podle § 87 až 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“), jejíž výše se určí podle vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční tarif“). Součástí nákladů exekuce je také odměna exekutora podle § 90 až 92 exekučního řádu, na kterou má soudní exekutor právo jako fyzická osoba zpravidla vůči povinnému. Právě zaplacení této odměny v minimální výši, která podle § 11 odst. 2 exekučního tarifu, účinného do 31. 3. 2017, než nabyla účinnosti novela provedená vyhláškou č. 441/2016 Sb., činila 3 000 Kč, zvýšené o daň z přidané hodnoty (tedy celkem 3 630 Kč), se stěžovatel domáhal přihlášením své pohledávky do insolvenčního řízení dlužníka. Tuto pohledávku nicméně nejprve popřel insolvenční správce a návrh na určení její pravosti následně vrchní soud v odvolacím řízení napadeným rozsudkem zamítl.

18. Obecně platí, že soudní exekutor, který byl pověřen k vedení exekuce, může od tohoto okamžiku předpokládat, že mu v souladu s příslušnou právní úpravou vznikne právo na odměnu a náhradu dalších nákladů exekuce, přičemž jejich konkrétní výše se bude odvíjet od průběhu exekuce. S ohledem na specifika činnosti soudního exekutora, která je výkonem veřejné moci a v jejímž rámci je rozhodováno o právech a povinnostech osob za účelem vymožení pohledávky věřitele vůči dlužníkovi, se (svou povahou soukromoprávní) nárok na odměnu exekutora neuplatňuje vůči povinnému žalobou, nýbrž je o něm rozhodováno přímo soudním exekutorem, a to příkazem k úhradě nákladů exekuce podle § 88 exekučního řádu. Tento příkaz představuje exekuční titul, na jehož základě se jím stanovená částka nákladů exekuce vymáhá přímo v rámci exekučního řízení, v souvislosti s nímž tato odměna vznikla. Soudní ochrana je povinnému zaručena tím, že je oprávněn podat proti příkazu k úhradě nákladů exekuce námitky, o nichž, nebude-li jim v plném rozsahu vyhověno samotným exekutorem, rozhoduje soud [např. náleze ze dne 22. 1. 2015 sp. zn. III. ÚS 2516/14 (N 14/76 SbNU 185)].

19. Stěžovatel byl jako soudní exekutor pověřen k vedení exekuce ukládající zaplacení peněžité částky. Ještě před tím, než stihl cokoli vymoci (resp. než tak stihl učinit soudní exekutor, který před ním vykonával exekutorský úřad, do něhož byl stěžovatel později jmenován), však bylo zahájeno insolvenční řízení dlužníka. Podle § 101 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“) tak nebylo možné provést exekuci. Vzhledem k povolení řešení úpadku dlužníka oddlužením zároveň nešlo vyloučit, že insolvenční soud rozhodne podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona o splnění oddlužení a o osvobození od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Takovéto osvobození by se podle § 414 odst. 2 insolvenčního zákona vztahovalo i na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak učinit měli.

20. Za této situace byly s uplatněním nároku na odměnu exekutora stěžovatelem spojeny dvě právní otázky. Předně šlo o to, zda pohledávka soudního exekutora, který byl pověřen k vedení exekuce, vůči povinnému z titulu jeho odměny existovala bez ohledu na to, zda

něco vymohl, již v průběhu insolvenčního řízení. Pokud ano, bylo třeba zodpovědět, zda stěžovatel měl tuto pohledávku přihlásit, nebo zda o ní měl bez ohledu na výsledek insolvenčního řízení rozhodnout až po jeho skončení příkazem k úhradě nákladů exekuce.

21. Posouzení těchto otázek vrchním soudem v napadeném rozsudku lze rozumět tak, že soudní exekutor by měl nevykonatelnou pohledávku z titulu odměny exekutora jen v případě vymožení alespoň nějakého plnění. Podle § 5 odst. 1 exekučního tarifu je totiž, není-li dále stanoveno jinak, základem pro určení odměny za exekuci ukládající zaplacení peněžité částky výše exekutorem vymoženého plnění nezahrnujícího náklady exekuce a náklady oprávněného. Jestliže nebylo vymoženo žádné plnění, toto ustanovení stěžovateli právo na odměnu exekutora nezakládá. Vrchní soud neshledal ani žádnou jinou skutečnost, s níž by exekutorský tarif vznik odměny exekutora výslovně spojoval. Nedošlo k zániku oprávnění exekutora k vedení exekuce rozhodnutím soudu, ani k zastavení exekuce či změně exekutora, tedy k žádné ze skutečností, s nimiž § 11 odst. 2 exekutorského tarifu spojuje vznik práva na odměnu exekutora bez ohledu na vymožení plnění. Z těchto důvodů stěžovatel podle vrchního soudu nemá pohledávku, kterou by mohl uplatnit v rámci insolvenčního řízení.

22. Ústavní soud zdůrazňuje, že uvedené právní závěry, na nichž je založen rozsudek vrchního soudu, jsou především výkladem podústavního práva. Zákonná i podzákoná úprava odměny exekutora stanoví podmínky výkonu práva soudních exekutorů podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny. Výklad této právní úpravy nesmí být v rozporu s požadavky vyplývajícími pro výklad a použití podústavního práva ze základního práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Takovýto rozpor by byl dán například v případě, že by nebyl správně (či vůbec) zohledněn dopad některého ústavně zaručeného práva nebo svobody na posuzovanou věc [např. nález ze dne 21. 3. 2002 sp. zn. III. ÚS 256/01 (N 37/25 SbNU 287)], nebo by nebyla respektována jednoznačně znějící kogentní norma [např. nález ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)], nebo by provedený výklad zjevně a neodůvodněně vybočoval ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, respektive který odpovídá všeobecně akceptovatelnému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [např. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]. Rozhodnutí, jehož nosné důvody by byly výsledkem takto nesprávně provedeného výkladu, by z ústavněprávního hlediska nemohlo obstát.

23. Ústavněprávní přezkum, zda napadeným rozsudkem nebyla porušena základní práva nebo svobody, v posuzované věci nepozbývá smyslu ani z důvodu, že stěžovatel se domáhá uznání pohledávky v bagatelní výši. Zásady spravedlivého procesu se musí uplatnit v každém soudním řízení, v němž je rozhodováno o subjektivních právech a povinnostech jednotlivce. Je-li jeho předmětem bagatelní částka, v jejímž případě zákon v občanském soudním řízení vylučuje co i jen možnost podání odvolání [§ 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „občanský soudní řád“)], pak lze obecně předpokládat, že ani případná nezákonnost rozhodnutí nebude mít za následek porušení základního práva nebo svobody. Tento závěr však neplatí bezvýjimečně. Ani v případě bagatelních věcí nesmí být účastníku řízení upřen samotný přístup k soudu [např. nález ze dne 5. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 2603/17 (N 226/87 SbNU 587)], nebo odepřena možnost v tomto řízení jednat [např. nález ze dne 21. 1. 2013 sp. zn. IV. ÚS 2477/12 (N 16/68 SbNU 223)], nebo být vydáno nepřezkoumatelné rozhodnutí, případně nesmí být dáno jiné srovnatelně závažné procesní pochybení [např. usnesení ze dne 25. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 (U 43/34 SbNU 421)].

Právní závěry, na nichž je založeno rozhodnutí v bagatelní věci, pak Ústavní soud přezkoumává zpravidla jen v případech, kdy jsou výsledkem ustálené či naopak nejednotné rozhodovací praxe, která fakticky brání tomu, aby mohlo být ústavně konformního výsledku dosaženo i bez jeho zásahu [např. náleze ze dne 19. 3. 2018 sp. zn. II. ÚS 2460/17 (N 53/88 SbNU 699)]. Právě o takovýto případ nejednotné praxe, která – jak bude uvedeno níže – se týká i rozhodování Ústavního soudu, jde přitom v posuzované věci.

24. Otázkou nároku soudního exekutora na odměnu v případě, že v exekuci (zatím) nic nevymohl a v jejím průběhu bylo zahájeno insolvenčního řízení, v jehož rámci bylo povoleno oddlužení, se Ústavní soud zabýval v několika rozhodnutích. Předně tak učinil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, v němž rozhodoval o ústavní stížnosti povinného proti rozhodnutí soudního exekutora, který po schválení oddlužení rozhodl příkazem k úhradě nákladů exekuce o povinnosti povinného hradit tyto náklady. Podle tohoto nálezu soudní exekutor tímto způsobem postupovat neměl, neboť jeho pohledávka z titulu odměny exekutora měla být přiměřeně uspokojena v insolvenčním řízení.

25. Jak vyplývá z uvedeného nálezu, soudní exekutor má právo na úhradu nákladů exekuce podle § 87 až 89 exekučního řádu ve spojení s § 270 a 271 občanského soudního řádu, a to zásadně povinným. Toto právo trvá již od okamžiku nařízení exekuce (resp. okamžiku, kdy byl k jejímu vedení exekučním soudem pověřen), s výjimkou situací, kdy je třeba za v řízení úspěšného účastníka namísto oprávněného považovat povinného (tak by tomu bylo např. tehdy, kdy by exekuce byla zastavena z důvodu spočívajícího na straně oprávněného). Protože soudní exekutor má podle § 11 odst. 2 exekučního tarifu právo na odměnu v minimální výši i v případě, zaniklo-li pověření exekutora k provedení exekuce rozhodnutím soudu o vyloučení exekutora nebo o zastavení exekuce anebo došlo-li ke změně exekutora, lze za použití argumentu *a maiori ad minus* dospět k výkladu, že exekutorovi tato odměna náleží i v případě, že jeho pověření k vedení exekuce nezaniklo, nýbrž ze zákona pouze nebylo možno v provádění exekuce pokračovat po dobu, kdy proti povinnému probíhalo také insolvenční řízení. Skutečnost, že po nařízení exekuce, avšak dříve, než soudní exekutor vymohl nějaké plnění, bylo proti povinnému zahájeno insolvenční řízení, ostatně nemůže být přičítána k tíži soudnímu exekutorovi, který již v řízení aktivně konal. Jde o odlišný případ, než kdy povinný plnil dobrovolně ještě dříve, než nabyl vědomost o nařízení exekuce [jak tomu bylo např. v nálezu ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 639/04 (N 155/47 SbNU 25) nebo nálezu ze dne 29. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 1540/08 (N 171/54 SbNU 175)]. Na těchto závěrech nemění nic ani skutečnost, že zatím nebyl vydán příkaz k úhradě nákladů exekuce. Tímto příkazem je sice s ohledem na průběh předmětného exekučního řízení autoritativně určena konkrétní výše nákladů exekuce, nejde však o rozhodnutí, které by povinnost povinného k jejich úhradě teprve zakládalo.

26. Soudní exekutor tak podle nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 měl vůči dlužníkovi právo na náhradu nákladů exekuce, včetně odměny v minimální výši, již v době, kdy byl pověřen provedením exekuce, a to bez ohledu na to, že jím do doby zahájení insolvenčního řízení nebylo v rámci exekuce vymoženo žádné plnění a zároveň nebyl vydán příkaz k úhradě nákladů exekuce. Tuto pohledávku přitom mohl přihlásit do insolvenčního řízení [srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014]. Uplatnění pohledávky přihláškou v insolvenčním řízení je podle § 173 odst. 1 insolvenčního zákona právem věřitele, nikoli jeho povinností. Nepřihlášením pohledávky se však věřitel vystavuje riziku, že v rámci insolvenčního řízení bude dlužníku povoleno

oddlužení a v případě jeho úspěšného splnění bude dlužník soudem osvobozen od placení dosud neuspokojených částí přihlášených pohledávek, včetně pohledávek do insolvenčního řízení vůbec nepřihlášených. V této souvislosti nelze odhlédnout od smyslu a účelu oddlužení, které je sanačním způsobem řešení úpadku. Jeho prostřednictvím se umožňuje, aby dlužník byl po jeho úspěšném provedení skutečně „oddlužen“. Insolvenční zákon (ani exekuční řád) v tomto ohledu nestanoví pro pohledávku soudního exekutora, který bude usilovat o úhradu nákladů exekuce, žádnou výjimku. Osvobození podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona se vztahuje i na tuto pohledávku, kterou tedy nelze uspokojit jinak než její přihláškou do insolvenčního řízení. Opačný závěr by zcela popíral smysl oddlužení. Dlužník, který splnil podmínky pro oddlužení, by se znovu mohl ocitnout v dluhové pasti, tentokrát proto, že by nebyl schopen dostát povinnosti k úhradě nákladů dříve zahájených exekucí.

27. Na těchto závěrech setrval Ústavní soud v dalších svých rozhodnutích, a to nálezu ze dne 10. 1. 2018 sp. zn. II. ÚS 502/17 (4/88 SbNU 69), nálezu ze dne 28. 5. 2019 sp. zn. II. ÚS 3303/18 a nálezu ze dne 30. 9. 2019 sp. zn. III. ÚS 1576/19. V případech prvních dvou uvedených nálezů ovšem nebyla ústavní stížností napadena rozhodnutí, jimiž byla stěžovatelům jako povinným po schválení oddlužení uložena povinnost zaplatit náklady exekuce. Místo toho ústavní stížnost směřovala proti rozhodnutím, kterými byly po právní moci příkazu k úhradě nákladů exekuce zamítnuty návrhy na zastavení exekuce, v jejímž rámci měly být na základě těchto příkazů vymoženy náklady exekuce po „oddluženém“ dlužníkovi.

28. Doposud se Ústavní soud v žádném svém nálezu nezabýval otázkou použití závěrů uvedených v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 při posuzování pravosti soudním exekutorem přihlášené pohledávky z titulu odměny exekutora v insolvenčním řízení vedeném proti dlužníkovi. Ve dvou případech pouze odmítl ústavní stížnost, která se těchto otázek týkala, usnesením jako zjevně neopodstatněnou. Usnesením ze dne 25. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 762/20 tak učinil toliko z toho důvodu, že přihlášená pohledávka se týkala bagatelní částky. Podrobněji se, ačkoli opět v bagatelní věci, Ústavní soud předmětnou otázkou zabýval až v již zmíněném usnesení sp. zn. III. ÚS 1739/19, z jehož právních závěrů vyšel vrchní soud v napadeném rozsudku. Dostatečný důvod pro odlišení se v něm Ústavní soud shledal v tom, že zatímco v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 již schválením oddlužení došlo k osvobození dlužníka od placení pohledávek, a tudíž soudní exekutor nebyl oprávněn uložit dlužníku povinnost k úhradě nákladů exekuce, ve věci sp. zn. III. ÚS 1739/19, v níž soudní exekutor přihlásil svou pohledávku do insolvenčního řízení, ještě nebylo známo, zda toto řízení skutečně skončí oddlužením, nebo nikoli. Stále tak zůstala zachována možnost, že se soudní exekutor bude moci domáhat své pohledávky po skončení insolvenčního řízení. Pro případ, že by tomu tak nakonec nebylo, Ústavní soud v závěru usnesení – s poukazem na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 11. 1983 ve věci stížnosti č. 8919/80 *Van der Musselle proti Belgii* – podotkl, že soudní exekutor nese riziko spočívající v tom, že nemusí být uspokojeny jeho nároky. Dodal však, že toto riziko je odůvodněno a do značné míry kompenzováno v podstatě monopolním postavením soudního exekutora při provádění exekucí.

29. I v nyní posuzované věci se přihlášená pohledávka soudního exekutora týká bagatelní částky. Ústavní soud nicméně přihlédl k rozdílné rozhodovací praxi obecných soudů, na kterou poukazovali jak stěžovatel, tak krajský soud ve svém rozsudku, který byl později změněn napadeným rozsudkem vrchního soudu. Posuzovaná otázka se navíc nepochybně dotýká velkého množství obdobných případů. Nutno uznat, že k této

nejednotné praxi přispěla i dosavadní judikatura Ústavního soudu. V usnesení sp. zn. III. ÚS 1739/19 Ústavní soud ponechal nezodpovězenou otázku, jakým jiným způsobem než přihlášením pohledávky v insolvenčním řízení se soudní exekutor může domoci svého nároku na odměnu, jehož existence byla v tomto nálezu výslovně shledána. Obecné soudy jsou tím postaveny do situace, kdy musí samy řešit, zda se při následování právního názoru obsaženého v tomto usnesení nedostanou do rozporu s právním názorem obsaženým v nálezu. Není tak možné očekávat, že by se stěžovatel účinně domohl soudní ochrany svých práv v řízení před obecnými soudy bez toho, aby se Ústavní soud k uvedené otázce jednoznačně vyjádřil. Věcné posouzení nároku stěžovatele bylo nezbytné pro posouzení případného zásahu do základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, přestože jde o bagatelní věc.

30. Ústavní soud zdůrazňuje, že výklad a použití podústavního práva, nebrání-li tomu případný rozpor s ústavním pořádkem, má v rozsahu, v jakém to jde, umožňovat naplnění účelu, který právní norma sleduje. Právní závěry obsažené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 nutno vykládat tak, že § 90 odst. 1 exekučního řádu stanovil soudnímu exekutorovi právo na odměnu, přičemž exekuční tarif jako podzákoný právní předpis měl jen stanovit její výši a způsob jejího určení. S tímto požadavkem není v rozporu, že exekuční tarif odvíjí vznik práva na odměnu exekutora od různých skutečností, které mohou nastat v průběhu exekuce, pokud takto stanovené podmínky vzniku tohoto práva ve svém důsledku neznamenají jeho popření. Samo o sobě tudíž nepředstavuje problém, že právo na odměnu exekutora může vzniknout jak v průběhu exekuce vymožením určitého plnění, tak až v závěru exekuce spolu s jejím zastavením, není-li v jejím průběhu vymoženo ničeho. Jestliže však § 11 odst. 2 exekučního tarifu předpokládá, že soudní exekutor, který v exekuci nic nevymohl, bude mít právo na odměnu až v případě zastavení exekuce, neznamená to, že lze toto právo soudnímu exekutorovi odepřít ve srovnatelné situaci, která se liší pouze tím, že zastavení exekuce předcházelo oddlužením, které, jak vyplývá z nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, vylučuje možnost následného rozhodnutí o úhradě nákladů dříve zahájené exekuce. Schválení oddlužení je skutečností, kterou soudní exekutor nemůže v průběhu exekuce nijak ovlivnit, a proto mu ji z hlediska jeho práva nelze přičíst k tíži. Neřeší-li exekuční tarif tuto situaci výslovně, pak je nutno v těchto případech nevykonatelnou pohledávku soudního exekutora dovozovat přímo z § 90 odst. 1 exekučního řádu, a to za analogického použití § 11 odst. 2 exekučního tarifu, a vznik práva dovodit nejpozději od rozhodnutí, kterým byl zjištěn úpadek dlužníka a povoleno oddlužení.

31. Vrchní soud měl z těchto důvodů uznat pravost pohledávky stěžovatele. Jeho odlišný výklad vlastně znamená, že bude-li schváleno oddlužení, soudní exekutor nebude moci příkazem k úhradě nákladů exekuce uložit povinnému povinnost k zaplacení odměny exekutora, protože odpovídající pohledávka mu měla zaniknout již oddlužením. Současně ale před schválením oddlužení soudní exekutor nebude moci přihlásit svou pohledávku do insolvenčního řízení, protože ještě neměla nastat skutečnost, s kterou exekuční tarif spojuje právo na odměnu exekutora, a stále není postaveno najisto, zda k oddlužení dojde, nebo nikoli. Soudní exekutor tak sice podle exekučního řádu bude mít právo na odměnu, ten však v předmětné situaci nebude moci nijak uplatnit. Jakýkoli jeho postup bude vyhodnocen buď jako „předčasné“, nebo jako „opožděné“ uplatňování jeho práva, což ho staví do neřešitelné pozice. Je zřejmé, že takovýto výklad je v rozporu s požadavkem na předvídatelnost a srozumitelnost práva, jenž vyplývá z principu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, pročež neobstojí z hlediska obecně uznávaných metod výkladu právních norem a v posuzovaném případě vedl k porušení základního práva stěžovatele

na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. S ohledem na to, že tím fakticky došlo k odepření práva stěžovatele na odměnu, jež je součástí zákonem vymezených podmínek podnikání soudních exekutorů, bylo odepřením soudní ochrany rovněž porušeno jeho právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny.

32. Na těchto závěrech nemění nic poukaz na podnikatelské riziko spojené s výkonem exekutorského úřadu. Lze samozřejmě připustit, že výkon některých činností, které jsou ve veřejném zájmu a za něž nenáleží odměna, může být soudnímu exekutorovi kompenzován jiným způsobem, zejména odměnou za výkon jiných činností při současném omezeném počtu exekutorů působících na trhu. Jde o zákonem provedené nastavení rámce výkonu jejich podnikatelské činnosti, které předpokládá čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny. Jak již bylo ale uvedeno výše, je třeba rozlišovat mezi tím, kdy zákonem stanovené právo exekutora na odměnu nebude uspokojeno ze strany povinného (např. z důvodu, že nemá žádný majetek), což je právě případ, v němž lze spatřovat zmíněné podnikatelské riziko, a kdy zákonem stanovené právo nelze v soudním nebo jiném řízení účinně vůbec uplatnit, což je stav, který z hlediska práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny nemůže obstát.

33. Závěrem nelze přehlédnout, že vrchní soud napadeným rozsudkem rozhodl v rozporu s právním názorem obsaženým v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14. Vzhledem k tomu, že se tímto nálezem v rámci svého odůvodnění zabýval a odlišný výklad odůvodnil poukazem na usnesení sp. zn. III. ÚS 1739/19, které tento výklad výslovně připustilo, nelze vrchnímu soudu vytknout, že by se napadeným rozsudkem dopustil také porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby.

VII. *Závěr*

34. Ústavní soud uzavírá, že napadeným rozsudkem bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu proto vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu toto rozhodnutí zrušil (výrok II). Bude povinností vrchního soudu, aby, vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezem (čl. 89 odst. 2 Ústavy), znovu posoudil pravost pohledávky stěžovatele z titulu odměny exekutora.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 6. října 2020

Vojtěch Šimíček v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení
Jitka Chmelová